

1ST INTERNATIONAL
**CONGRESS OF HUMAN AND
SOCIAL SCIENCES RESEARCH**

1. ULUSLARARASI

**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI KONGRESİ**

**PROCEEDING BOOK
&
BİLDİRİ KİTABI**

KARABÜK
ÜNİVERSİTESİ
2007

BANDIRMA
ONYEDİ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ

**23-25
KASIM
NOVEMBER
2018**

I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi
23-25 Kasım/November 2018

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YİĞİTOĞLU

Kongre Onursal Başkanları / Honorary Heads of Congress

Prof. Dr. Refik POLAT, Karabük Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Rektörü

Kongre Başkanı / Chair

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YİĞİTOĞLU (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Editörü)

Kongre Koordinatörü / Coordinator

Doç. Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Sekreteryä / Secretariat

Mustafa Süleyman ÖZCAN

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee

Dr. Öğr. Üyesi Ö. Faruk HABERGETİREN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Doç. Dr. Halim GÜL (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Doç. Dr. Erhan TECİM (Necmettin Erbakan Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Doç. Dr. Üyesi Hamdi KIZILER (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Ersin MÜEZZİNOĞLU (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul TEZCAN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Selim YILMAZ (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Şükrü MADEN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Dr. Öğr. Üyesi Nevzat Sağlam (Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

- Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZCAN (Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet HABERLİ (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Alan Editörü)
- Dr. Cennet GÖLOĞLU DEMİR (MEB, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)
- Öğr. Gör. Can DOĞAN (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)
- Öğr. Gör. Yılmaz BACAKLI (Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Alan Editörü)

Bilim Kurulu /Hakemler/ Scientific Committee

- Prof. Dr. Thomas G. FRASER (University of Ulster)
- Prof. Dr. Jaime De Pablo VALENCIANO (Universidad De Almeida)
- Prof. Dr. Jose Ramos Pires MANSO (Universidade De Beira)
- Prof. Dr. Jose Luis MIRALLO (University of Zaragoza)
- Prof. Dr. Georgi MARINOV (University of Economics Varna)
- Prof. Dr. İ. Erkinay TOKTOGULOVA (İ. Razakov Kırgız Devlet Teknik Üniv)
- Prof. Dr. Mohammad ORAYF (King8 Abdulaziz University)
- Prof. Dr. S. Nur KERİMKULOVIÇ (İ. Razakov Kırgız Devlet Teknik Üniv)
- Prof. Dr. Fahrettin ATAR (Karabük Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yusuf BUDAK (Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hasan COŞKUN (Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ (Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Faruk KARACA (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Omirkhan ABDILMANULY (Al-Farabi Kazakh National University)
- Prof. Dr. Salih ARIC (Van 100. Yıl Üniversitesi)
- Prof. Dr. Casim AVCI (Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nurettin GEMİCİ (İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa GÜLER (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Zekai METE (Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ali AYTEN (Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hasan KAPLAN (İbn-i Haldun Üniversitesi)
- Prof. Dr. Asim YAPICI (Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. Muammer CENGİL (Hitit Üniversitesi)
- Prof. Dr. Levent AYTEMİZ (Karabük Üniversitesi)

Dr.	Necdet SUBAŞI
Doç. Dr.	Almasbek MAULENOV (Al-Farabi Kazakh National University)
Doç. Dr.	Roza UMIRBEKOVA (Al-Farabi Kazakh National University)
Doç. Dr.	Zhulduz ESIMOVA (Al-Farabi Kazakh National University)
Doç. Dr.	Halil TOKCAN (N. Ömer Halis Demir Üniversitesi)
Doç. Dr.	Şaban ÇETİN (Gazi Üniversitesi)
Assoc. Prof.	Maciej MILCZANOWSKI (Information Technology University)
Assoc. Prof.	Ihor HURAK (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University)
Assoc. Prof.	Saim KAYADİBİ (International Islamic University Malaysia)
Dr. Öğr. Üyesi	Mehmet HABERLİ (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Ali YILDIRIM (GOP Üniversitesi)
Doç. Dr.	Recep ÖNAL (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Mustafa YILDIZ (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Abdulkadir ATAR (Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr.	Fahrettin ATAR (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	İ. Hakkı İMAMOĞLU (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Aladdin GÜLTEKİN (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	M. Sami ÇÖLLÜOĞLU (Karabük Üniversitesi)
Dr.	Sahl DERCHAWI (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Kasım ERTAŞ (Şırnak Üniversitesi)
Dr.	Engin DEMİR (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi	Ergin ÖGCEM (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Karabük Üniversitesi Yayınları 34

ISBN: 978-605-9554-31-2

Aralık 2018

I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi
23-25 Kasım/November 2018

Kur'an-I Kerim'de ve Hz. Peygamber'in Sünnetinde Yetimler

Dilek ERGİN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi SBE Temel İslam
Bilimleri Hadis Anabilim Dalı

dilek_78100@hotmail.com

Öz

İnsan hayatının dinimizde önemli bir yeri vardır. İslam toplumunda insanların haklarına çok önem verilmiştir. Bu yüzden korunmaya ihtiyaç duyan yetimlerin hakları en üstün mertebede görülmüştür. Allah insanları birbirine karşı sorumlu kılmıştır. Nasıl ki bir ebeveyn çocuğuna karşı sorumlu ise, eşler birbirine karşı sorumlu ise, toplum da yetimleri himaye etmekte sorumludur. Çünkü toplumu oluşturan bireyler nasıl yetişirse, o toplumun mensupları o derece huzur ve refah bulur. Bir çocuk babasını kaybettiğinde bu sorumluluk duygusunun çocuğa verilmesi gerekir. Bunu yapacak olan da toplumun bireyleridir. Toplumların temel hedefi, mensuplarına huzurlu ve müreffeh bir ortam hazırlamaktır. Huzurlu ve müreffeh bir ortam hazırlanabilmesi için bütün fertlerin ihtiyaçlarının karşılanması gereklidir. Özellikle yetimlerin ve kimsesizlerin yardımına koşulmalı ve ihtiyaçları giderilmelidir. Yetimlerin sorumlulukları aslen yakın akrabaya ait olsa dahi onlar devlete emanettirler. Onları kucaklayıp severek topluma kazandırmak; bizim dini ve insani bir görevimizdir. Dini metinler yetimlik hukukuna dikkat çekmiş ve insanlığa rehberlik edecek peygamberler dahi yetim olarak büyümüştür. Örneğin; Hz. İsa, Hz. Meryem ve peygamberler silsilesinin sonuncusu Hz. Muhammed(s.a.v.) yetim idiler. Âlimlerden Enes b. Malik, Mücahidim Şafii ve niceleri de yetim idi. Ve tarihimizde de yetimlere önem verildiğini bildirmektedir. Allah Teâla Hz. Peygamber'e "Seni yetim bulup barındırmadı mı? Öyleyse sakın ezme!" diyerek ilahi ahlakı, yetim peygamberin hayatından nebevi bir ahlak olarak insanlara duyuruyordu. Rasulullah Efendimiz ise, sünnetinde yetime bakılan evin en hayırlı ev olduğunu bildirmiştir. Günümüzde yetimlere gereken önemin verilmesi ve haklarının korunması için nebevi hayat tarzından örnekler verilerek çalışma şekillendirilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır: Giriş, değerlendirme ve sonuç. Çalışmamızın birinci bölümünde yetim kavramını açıklayıp, daha sonra yetim kavramıyla ilgili kelimelere değindik. İkinci bölümünde ise, Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve hadislerle konuyu açıklamaya çalıştık. Son olarak da Hz. Peygamber sonrası alınan tedbirlere değinerek çalışmamızı sonlandırdık.

Anahtar Kelimeler: İslam toplumu, Yetim, İnsan hakları, Toplamların sorumlulukları, Yetimlerin hakları.

Qur'an and Hz. Orphans in the Prophet Sunnah

Dilek Ergin

Graduate Student, Karabuk University, SSI, Basic Islamic Sciences, Department of
Sunnah

dilek_78100@hotmail.com

Abstract

Human life has an important place in our religion. In Islamic society, the rights of people are very important. Therefore, the rights of orphans in need of protection have been paramount. Allah has made people responsible for each other. Just as a parent is responsible for his / her child, and a spouse is responsible for each other, society is responsible for protecting orphans. Because, just as the individuals who make up the society grow, the members of that society find such peace and prosperity. When a child loses his father, this feeling of responsibility must be given to the child. They are the individuals of society. The main goal of societies is to prepare a peaceful and

prosperous environment for its members. In order to prepare a peaceful and prosperous environment, it is necessary to meet the needs of all individuals. In particular, orphans and orphans should be supported and their needs should be met. Even if the responsibilities of orphans belong to the close relative, they are entrusted to the state. Embracing them and loving them to society; it is our religious and humanitarian duty. Religious texts drew attention to the Law of orphans and even prophets who would guide humanity grew up as orphans. For Example, Hz. Jesus, Jesus. The last of Mary and the prophets was the Prophet. Muhammad (s.a.v.) they were orphans. One of the scholars Enes b. Malik, Mujahid, Imam Shafii and many others were orphans. And in our history, the orphans are given importance. Allah Is The Messenger Of Allah. He said to the Prophet, "did he find you an orphan! Then don't crush it!" the divine moral values of the orphan Prophet's life as a prophetic morality was announced to people. On the other hand, the Prophet (s.a.v.) reported that the house in which the orphans were taken care of in his Sunnah was the most auspicious house. In order to give importance to orphans and to protect their rights, work has been shaped by giving examples from the nebi life style.

The study consists of three parts: introduction, evaluation, and conclusion. In the first part of our study, we explained the concept of orphan and then touched on the words about the concept of orphan. In the second part, we tried to explain the subject with verses and hadiths from the Qur'an. Finally, Hz. We ended our work by referring to the precautions taken after the Prophet.

Keywords: Islamic society, Orphan, Human rights, Responsibilities of societies, Rights of orphan.

GİRİŞ

Yetim meselesi tarihten günümüze kadar varlığını sürdürmüştür ve halen devam etmektedir. Toplumda konunun bu kadar gündeme gelmesinin sebebi; öncelikli olarak terör, savaş, deprem, ölüm gibi olaylar sonucu ortaya çıkan can kayıpları ve boşanma sonucu parçalanmış ailelerin toplumda yer etmesidir. Daha sonra ise gelişen dünya neticesinde insanlar arasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın azalmasıdır. Bu yüzden yetim kavramı süregelen bir mesele olmuştur.

Allah'ın Kur'an'da buyurduğu gibi yetimin hakkına riayet edilmesi konunun dikkat çekiciliğini vurgulamaktadır. Peygamber Efendimiz (sav) ise yetimliği bizzat yaşamış buna rağmen bütün zorlukların üstesinden gelerek bize rehberlik etmiştir.

Yetim; ilk bakışta babası olmayan çocuk olarak adlandırılırken aynı zamanda dul kadın, zayıflar ve anne-babasından ayrı kimsesiz insanlar için de kullanılmaktadır. Ve cahiliye döneminde yetimlerin haklarına riayet edilmez iken İslam ile birlikte bu haksızlıkların üzerine bir set çekilmiştir. İşte biz de toplumdaki bu konuya ışık tutarak yetime İslami açıdan yaklaşmayı amaçladık. Çalışmamızda yetimin kavramsal çerçevesini açıklamaya çalışıp, cahiliye döneminde yapılan haksızlıkları anlatarak, daha sonra İslam'ın getirdiği hükümlere ayet ve hadislerle değinmek istedik.

A- KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE YETİMLER

1. Yetim Kavramı

Çeşitli nesnelerin tekliğini ifade eden, "yütm" kökünden türemiş olan yetim kelimesi sözlükte "tek başına kalmak, yalnız olmak" anlamlarına gelir. Örneğin; sedeften tek çıkan ve benzeri zor bulunan iri inci tanesine "dürr-i yetim", şiiirdeki tek kıtalık beyte "beyt-i yetim" denir. Bu manadan hareketle

babası vefat etmiş çocuğa da yetim (çoğulu eytam, yetâmâ) adı verilir. Babasını kaybetmiş ve yalnız başına kalmış bir çocuğun yetim olarak adlandırılması, “yütm” kökünün asıl manasını ortaya koyan diğer bir görüşü ifade eder.¹

“Yetim” sözcüğü, Arapçada ise “tek başına kalmak, babasız kalmak, gaflette bulunmak, geri kalmak, ihtiyaç sahibi olmak” anlamlarına gelen “ي-ت-م” kökünden türemiş bir sıfattır.² “Yetimlik” de “yalnızlık” demektir. Bu anlamda tek ve yalnız olan her şey yetimdir.³ Bu sebeple sedefteki incilerin tek ve eşsiz olması “dürr-i yetim” ifadesini ortaya koyar.⁴

Arapçada ergenlik çağını aşmış kızlar için mecazi manada 'yetime' ifadesi kullanılır. “Yetim kızdaki kendi nefsi için izin istenir. Onun susması izindir.”⁵ hadisinde ergenlik çağından önce babası vefat edip de evlenme dönemine ulaşmış bekar kız” kastedilmiştir.⁶

Yetim terim olarak, “ergenlik döneminden önce babası vefat eden çocuğa” denir. İnsanlar için yetimlik; baba tarafından, diğer canlılar için anne tarafından olur. Bu nedenle yetim kelimesi insanlar için tabir edildiğinde “babanın vefatını”, diğer canlılar için tabir edildiğinde “annenin vefatını” ortaya koyar.⁷

Yetim ifadesi Türkçede de Arapçadaki gibi kullanılmaktadır. Zayıflık anlamı bulunan yetim tabiri, aklın zayıflığı ve fikrin noksanlığı anlamlarını da ifade eder. Bu yüzden yetim kelimesi, “erginlikten sonra rüştünü bulamayanlar” için kullanıldığı gibi “kocasının vefatından sonra tek başına kalan kadınlar” için de kullanılır.⁸ Nitekim Hz. Peygamber'in “Yetim ve kadın, bu iki zayıf hakkında Allah'tan korkunuz.”⁹ hadisinde yetim kelimesi “zayıflık” anlamını ifade eder.¹⁰

Aynı zamanda örfi kullanımda yetimler; “kocasız olmayan kadınlar” için kullanıldığı gibi “babaları vefat etmiş erkek veya kız çocukları” için de kullanılmaktadır. Hukuki manada yetimlik ise, ergenlik veya rüşt çağına kadar olan dönemi kapsar.¹¹

¹ Abdüsselam Arı, “Yetim”, *DİA*, 2013, XXXIII, 501.

² Zeyn-ü ed-Din Ebu Abdullah Muhammed b. Ebu Bekr b. Abdulkadir el-Hanefi er-Râzî, *Muhtaru's-Sihah*, nşr. Yusuf eş-Şeyh Muhammed, Beyrut: Mektebetü'l Asriyye, 1420/1999, I, s. 745.

³ Muhammed b. Mukerem b. Ali, Ebu'l Fazl, Cemaleddin İbn Manzûr el-Ensari, *Lisânü'l-Arab*, “y-t-m” Beyrut: Daru's Sadr, 1414, XII, s. 645-646; Nurullah Eski, *Hak ve Sorumlulukları Bakımından İslam Hukukunda Yetimler (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s. 2.

⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “y-t-m”, XII, s. 645-646.

⁵ Ebû Dâvûd, Nikâh 23, 25; Tirmizî, Nikâh 18; Nesâî, Nikâh 31, 36.

⁶ Cemal Ağırman, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c.VII, sy. 2, 2007, s. 11.

⁷ Ağırman, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, s. 10.

⁸ Ağırman, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, s. 11.

⁹ Hakim, Müstedrek, I, no. 212.

¹⁰ Ağırman, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, s. 11.

¹¹ İbn Manzûr, *Lisanu'l-arab*, “ytm”, md., XII, 645-646.

Türkçede yetim kelimesi Türkçeye Arapçadan geçen bir kelime olup küçükken babasını kaybeden çocuk anlamındadır. Yani yetim, babası ölmüş olan çocuğa denilmektedir.

Ayrıca anne-babası sağ olduğu halde herhangi bir sebeple onlardan ayrı ve sıcak bir aile yuvasından ve şefkatten mahrum olarak, hatta himaye muhtaç yetişkinleri de korunmaya muhtaç olmaları bakımından yetim kavramı içinde değerlendirilmek gerekir.¹²

2. Yetim Kelimesiyle İlgili Kavramların Tanımı

“Yetim” kelimesinin insanlarda babasını kaybetmiş çocuk için kullanıldığını öğrendik. Bunun dışında Arapçada kullanılan başka kelimeler de bulunmaktadır. İbn-i Berri şöyle demektedir: “Yetim” babası ölene denir, “el-Aciyy” ise annesi ölene denir. Ve “el-Latim” ise, hem annesini hem babasını kaybedene denir.¹³ “Munkatı” ise İbni's-Sikkit'ten naklen ez-Zebidi: “Annesini kaybedene yetim denmez, ancak munkatı denir.” denmektedir.¹⁴ Fakat bu kelimeler Kur'an-ı Kerim'de geçmemektedir. Ve “Buluntu çocuk” diye manalandırdığımız “lakit” kelimesi ise, ailesi tarafından zina korkusundan veya geçim endişesinden dolayı bir yere atılmış veya yitirilmiş diri ya da ölü çocuk demektir.¹⁵ Günümüzde “kayıp çocuklar” veya “cami avlusuna bırakılmış çocuklar”, “lakit” kavramının içinde değerlendirilmektedir.

Bir de Türkçede kullanılan “öksüz” kelimesi vardır. Öksüz kavramı, “Annesi vefat eden veya hem annesi hem babası vefat eden çocuk” anlamına gelir.¹⁶ Bazen de “yetim” ile aynı manada kullanılmıştır:

“On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,

Kumdan ayın on dördü, bir öksüz çıkıverdi!”¹⁷

Günümüzde “sokak çocukları”, “savaş çocukları”, “şehit çocukları” gibi tabirler de bu saydığımız gruplardan birini ifade eder.

Atasözlerimizde de yetim ve öksüz kelimeleri sıklıkla geçmektedir:

“Yetim hakkı yedi taşı deler geçer.” ve “Yetim malı ateşten gömlektir.” Yetim kelimesi için örnek olarak söylenebilir. Öksüz için ise:

“Öksüz oğlan göbeğini kendi keser”, “Öksüzü doyur da ne yapacağına karışma!” ve “Öksüzün boynu bükük olur.” gibi atasözleri örnek verilebilir.¹⁸

Yetim kavramıyla ilgili fakir ve merhamet kelimelerini açıklamakta da fayda vardır. Fakir, fakr kökünden gelmektedir. Arapça’da “delmek, kırmak, kazmak” manalarına gelen **fakr** “omurgası kırılmış kimse” anlamında

¹²Halil Altuntaş, “Kur'an ve Sünnet Perspektifiyle Yetimler ve Öksüzler”, IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, Ankara, 2009, s. 101.

¹³İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XII, 646.

¹⁴Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseyni ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, Daru'l Hidaye, XVII, 773.

¹⁵Neşet Uluşal, *Kur'an'da Yetim Kavramı*, İstanbul, 2006, s. 6.

¹⁶Uluşal, *Kur'an'da Yetim Kavramı*, s. 7.

¹⁷Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s. 461; Uluşal, *Kur'an'da Yetim Kavramı*, s. 7.

¹⁸Uluşal, *Kur'an'da Yetim Kavramı*, s. 7.

kullanılmaktadır. Bir işe gücü yetmeyen ve başka insanlara muhtaç olan ve maddi bakımdan sıkıntıda olan kimselere de fakir denilmiştir.¹⁹

Yetim kavramı merhamet kelimesiyle de yakından ilgilidir. Çünkü yetim kimseler merhamet duygusuna diğer insanlardan daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu da onların yaşadıkları hayat şartlarından kaynaklanmaktadır. "Merhamet ve Rahmet" kelimeleri, sözlükte "acımak, şefkat göstermek" anlamında kullanılırken, mastar anlamı olarak "acıma duygusu, bu duygunun etkisiyle yapılan iyilik, lütuf" anlamında isim olarak kullanılırlar. **Merhamet** ve **rahmet** kelimeleri, Allah'ın bütün yaratılmışlara yönelik lütuf ve ihsanlarını ifade etmektedir. Bununla beraber bu iki kelime, insanları hem kendi cinslerinin hem de diğer canlıların sıkıntıları karşısında duyarlı olmaya ve yardımsever olmaya sevk eden acıma duygusunu belirtmektedirler.²⁰ Esasen şefkat ve merhamet duyguları Allah'ın lütfundan verdiği iyilik araçlarıdır. Asıl amaç ise muhtaç ve çaresizlere yardım etmek ve onların sıkıntılarını gidermektir.²¹ Yani Allah-ü Teâlâ'nın bizlerin içine koyduğu bir iyilik tohumudur. Ve insanoğlu bu tohumu kendisi yetiştirir ve insanlara yardım etmede kullanır. Merhamet duygusu insanlar arasında birlik ve beraberliği sağladığı gibi muhtaç kimseleri de sahipsiz ve yardımsız bırakmamayı amaçlar.

Örneğin; Hz. Peygamber'in müminlere karşı çok merhametli ve şefkatli olduğuna dair Kur'an-ı Kerim'deki şu ayeti celileyi örnek verebiliriz:

*"Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir."*²²

Aynı zamanda merhamet duygusu, Allah'ın insanlara karşı lütuf ve ihsanını belirtirken, hem de insanların birbiri arasındaki ve diğer canlılar arasındaki yardım ve ilgi duygusunu ortaya koymaktadır.

B. Cahiliye Döneminde Yetimler

1. Yetim Mallarına Karşı Olumsuz Uygulamalar

Cahiliye döneminde her zaman zayıf insanlar ezilmişlerdir. "Bu dönemde en fazla ezilen ve mağdur edilen gruplardan biri de yetimlerdi."²³ Yetim hakları önemsenmez ve onların hakları olduğuna inanılmazdı. O dönemde insanların kabul ettiği tek kuvvet, fiziki güç kuvvetine göre toplumda insanların değer görmeleri idi. Bu konuyu şu rivayetle destekleyeceğiz: Ey Melik! Biz, putlara tapan cahil bir kavimdik. Ölü eti yer ve her türlü kötülüğü yapardık. Akrabalarımızla görüşmez, ilgi ve alakamızı keserdik. Komşularımıza iyi muamele etmez, kötülük yapardık. İçimizden güçlüler zayıfları ezerdi. Yüce Allah bize kendi içimizden, soyunu, doğruluğunu, güvenilirliğini, iffet ve nezaketini bildiğimiz bir peygamber gönderinceye kadar biz hep bu tutumda

¹⁹ Osman Eskicioğlu, "Fakir", *DİA*, 1995, XII, 129.

²⁰ Mustafa Çağrı, "Merhamet", *DİA*, 2014, XXIX, 184.

²¹ Çağrı, "Merhamet", XXIX, 184.

²² Tevbe 9/128.

²³ Mehmet Şirin, Ayral, *Kuran'ın Yetimlere Bakış Açısı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s. 5.

davranırdık. O Peygamber, bizim ve atalarımızın Allah'tan başka ibadet ettiğimiz taştan ve diğer nesnelerden yapılmış putları terk ederek Allah'ın birliğine inanmaya ve yalnız O'na ibadet etmeye bizi çağırdı. Doğru sözlü olmayı, emanete hıyanet etmemeyi, akraba ile ilişkiyi kesmemeyi, komşularımıza iyi muamelede bulunmayı, haramlardan, kan dökmekten vazgeçmeyi bize tebliğ etti. Bize her türlü kötü ve utanç verici söz ve işleri, yalan söylemeyi, “**yetim malı yemeyi**”, iffetli kadınlara dil uzatmayı ve iftira etmeyi yasakladı.²⁴

Araplar arasında o dönemde birçok savaşlar meydana geldiği için her gün yetimlerin sayısı daha da artmaktaydı. Ve toplumda yetimlere gereken değer verilmiyordu.

Cahiliye döneminde insanlar din diye bir şey bilmedikleri için, yetimlerin mallarını yerler, onların mallarının kaliteli olanını alır ve kendi mallarından çürük olanlarını yetimlere verirlerdi. Hak ve hudutlara hiç dikkat etmeyen bir topluluk vardı. Fakat Yüce Allah bu davranışların hepsini onlara yasakladı.

Tefsirlerde ayrıntılı olarak kaydedildiğine göre, İslâm'dan önce Arap toplumunda yetimlerin mallarını velileri serbestçe harcayıp, gasp edercesine tüketmekteydiler.²⁵

Zayıfları korumak, İslam'ın temel şartlarından biridir ki, bu dönemde yetimlerin malları ellerinden alınmış ve onlara miras, ganimet vb. şeylerden pay verilmemiş ya da hakları önemsenmemiştir. Hâlbuki İslam zayıfların haklarını korumaya çok önem vermiştir. Bu nedenle Kur'an-ı kerim yetimlerin haklarını korumak amacıyla kesin ve kati emirler vaaz etmiştir.²⁶ Ve bu ayetler peygamberlik öncesi ve sonrasına ışık tutacak ve insanları aydınlatacak bir örnek olacaktır.

2. Yetimlere Yapılan Diğer Haksız Muameleler

Cahiliye döneminde yetimlere mali yönden haksızlık olduğu gibi, o dönemdeki yetimleri evlendirme konusunda da problemler vardı. Yetim kızlar velilerinin yanlarında kaldığı için velileri onların mallarına ve güzelliklerine göz diker ve onlarla evlenmek isterlerdi. Evlendikleri zaman düşük mehir verip, onlara zulmetmekten geri kalmazlardı. Bu yüzden yetim kızlarla cebren evlenerek onları zulme sürüklüyorlardı. Bu durumu Hz. Aişe (ra) anlatıyor: “Bir adam yanındaki yetim bir kızı kendisine nikâhladı. Kızın meyve veren bir hurma ağacı vardı. Kız, o hurma ağacında ve adamın diğer mallarında ona ortaktı. Adam kızı kendisi için tutmuş; kıza mehir olarak hiçbir şey vermemişti. Bunun üzerine: “Eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız, onlarla değil; hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz...”²⁷ ayet-i kerimesinin nazil olduğunu ifade ediyor.²⁸

²⁴ M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, IV, 191.

²⁵ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi (Hadis Ansiklopedisi)*, II, 528.; Uluşal, *Kur'an'da Yetim Kavramı*, s. 11.

²⁶ Ayral, *Kuran'ın Yetimlere Bakış Açısı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, s. 9.

²⁷ Nisâ, 4/3.

²⁸ Buhârî, *el-Camiu's-Sahih*, Vesaya, 21; Tefsir, Nisâ, 1, 23; Nikâh, 1, 16, 19, 37; Hiyel, 8.

Cahiliye döneminde yetimlere yapılan haksızlıklardan biri de yetimleri aşağılamaları ve onlara yardım edilmemesidir. Nitekim Allah bu durumu şöyle buyuruyor: “Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz.”²⁹ Yani imtihan kavramını tam olarak kavramıyorsunuz ve birbirinizi yetimlere yardım etmede teşvik etmiyorsunuz, anlaşılmaktadır. Tam tersine mirası fazlaca ve hırsla tüketiyorsunuz. Yetim malını böyle taşkınca yemeniz, gönüllerinizdeki yoksullara karşı iyilikseverlik duygusunu ve onları doyurmaya yönelik cömertlik duygusunu yok etmiştir.³⁰ Fakat Kur'an-ı Kerim ise bizleri yetimlere yardım etmeye teşvik ediyor; yoksulları, yetimleri korumamızı ve onların mallarına göz dikmememizi emrediyor.

C. Hz. Muhammed'in (sav) Yetim Büyümesi

Kur'an-ı Kerim ve sünnet umumi manada bütün yaratılmışlara karşı merhametli olmayı emir ve tavsiye ederken, özellikle yetimleri ve öksüzleri Müslümanlara emanet eder. Onlarla ilgilenmenin kalbi yumuşattığını bildirir. Bu durumda katı kalpliliğinden şikâyet eden bir sahabeye Rasulullah (sav): “Kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakire yedir.”³¹ tavsiyesinde bulunur.

Peygamber Efendimiz(sav) de bir yetim olarak büyümüştür. Cahiliye döneminde yetimlere yapılan kötülöklere bizzat kendisi de şahit olmuştur. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim bizlere Peygamber Efendimizin (sav) Allah tarafından korunduğunu bildirir ve yetimlere zulmetmeyi haram kılar. Hatta İslam'ın geldiğı zamanda ilk inanan insanlar arasında yetimler de vardı.³²

Devlet reisi olarak değerdendirdiğimizde ise, Hz. Peygamber (sav) gerçek bir liderdi. Ve tüm insanlığa hitap ederek, halkın içinden bir lider olmayı başaran Hz. Peygamber (sav), her zaman bizlere örnek olmuştur. Aynı zamanda yetim olarak doğup, öksüz olarak büyümüş ve bu durumu tüm varlığıyla yaşamış bir peygamberdir. Allah'ın gönderdiği vahiyler de Hz. Peygamber'in (sav) bu durumunu kişisellikten evrenselliğe dönüştürmüştür.³³

D. KUR'ANDA VE HADİSLERDE YETİMLER

1. Kur'an-ı Kerimde Yetimlere Bakış Açısı

Kur'an-ı Kerim, Mekke'de indirilmeye başladığı andan itibaren yetim konusuna değinmiştir. İlk vahiylerde yetimlere iyi muamele edilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Hatta ilk vahiylerde Hz. Peygamber'e (sav) kendisinin yetimliği hatırlatılarak: “O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Öyleyse yetimi sakın ezme.”³⁴ şeklinde emredilir. Yetime iyilik konusuna ısrarla değinen Mekki ayetlerden birinde yetime yardım etmenin “zor geçidi aşmak”³⁵ gibi üstün ve hayırlı bir amel olduğu belirtilir.

²⁹ Fecr, 89/17.

³⁰ Seyyid Kutup, *fi Zilal'il-Kur'ân*, VI, 3094; Ayral, *Kuran'ın Yetimlere Bakış Açısı*, s. 11.

³¹ Ebu Davud, Feraiz, 8.

³² Hümeýra Aygöl, *Yetim Öksüz ve Kimsesizlerin Eğitiminde Sünnetin Yeri*, Erzincan, 2014, s. 10.

³³ Aygöl, *Yetim Öksüz ve Kimsesizlerin Eğitiminde Sünnetin Yeri*, s. 10.

³⁴ Duha 93(6-9).

³⁵ Beled/90/11.

Mekki ayetler; özellikle yetime iyi davranmaya teşvik edip, kötü muameleden kaçındırmaktadır. Medeni ayetler ise, yetimlerin himayesi konusunda kati emirler ve özel tedbirler içermektedir. Bu ayetlerin bir bölümü, yetimler için maddi yardım fonlarını ifade eder.³⁶ Kur'an'da 22 yerde yetim konusuna temas edilmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki 12 surenin toplam 22 ayetinde; 5 defa "el-yetim"; (En'am 152; İsra 34; Fecr 17; Duha 9; Maun 2) 3 defa "yetimen"; (İnsan 8; Beled 15; Duha 6) 14 defa "el-yetama"; (Bakara 83, 177, 215, 220; Nisa 2, 3, 6, 8, 10, 36 ve 127 (127.ayette 2 defa) ; Enfal 41; Haşır 7) ve bir defa da "yetimeyni"; (Kehf 82) şeklinde toplam 23 yerde yetim ve bunu kapsayan kelimeler geçmektedir.³⁷

Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde, yetimlere dair karşılaşılabilecek bütün durumlar anlatılmıştır. Müslümanlara bu konuda emredilen ve nehy edilen davranışlar geniş bir perspektifte açıklanmıştır.

Yetim konusuna dair ayetleri üç bölümde incelemek mümkündür. Ayetlerden birinci kısmı, yetimlerle ilgili hukuki hükümleri içermektedir. İkinci kısmı ise, yetimlere iyi muamele etmeyi emretmektedir. Üçüncü kısmı da diğer muameleleri emreden ayetler oluşturur.³⁸

Yetimlerle ilgili hukuki hükümleri içeren ayetler yetimin himayesi ve terbiyesi, evlendirilmesi, hayata hazırlanması, malının muhafazası vb. konuları içermektedir. Mesela bu ayette, *"Yetimin malına rüştüne erinceye kadar, en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz sorumluluk gerektirir."*³⁹ yetim malı konusunda nasıl bir tavır içinde olunması gerektiği açıklanmıştır.⁴⁰

Yetimlere iyi muameleyi emreden ayetler; yetimlere iyi davranmak, yetimleri itip kakmamak, onlar için infakta bulunmak gibi iyi davranışları emreden, kötü davranışlardan nehyeden konuları ihtiva etmektedir.⁴¹

Yetimlerle ilgili diğer muamelelerdeki ayetler ise; ganimetlerden yetimlerin paylarının ayrılması, miras taksiminde yetimlere pay verilmesi gibi yetimler için sabit bir gelir temin etme yolunu gösteren konuları ele alır.⁴²

2. Hadislerde Yetimlerle İlgili Uygulamalar

Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerde değinildiği gibi hadislerde de yetimlere çok önem verilmiş ve konu üzerinde birçok rivayet gelmiştir. Aynı zamanda Hz. Peygamber (sav) yetimlere çok değer vermiş ve her hadisinde yetimlerle ilgili farklı bir konuya değinmiştir. Hz. Peygamber'in yetim büyümesi, onun bu konuya en iyi vakıf olduğunu ve en güzel anlayan kişi olduğunu gösterir.

Hiz. Peygamber (sav), yetimlere iyi muamele edilmesi hakkında şöyle buyurmuştur;

³⁶ Ayral, *Kuran'ın Yetimlere Bakış Açısı*, s. 14.

³⁷ El-Mu'cemu'l-Mufehres Li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, s. 858; Uluşal, *Kur'an'da Yetim Kavramı*, s. 1.

³⁸ Ayral, *Kuran'ın Yetimlere Bakış Açısı*, s. 13.

³⁹ İsra/17/34.

⁴⁰ Aygöl, *Yetim Öksüz ve Kimsesizlerin Eğitiminde Sünnetin Yeri*, s. 11.

⁴¹ Fecr 17; Maun 1-3; Beled 8-16; Bakara 83, 177, 215.

⁴² Enfal 41, Nisa 8.

“Müslüman bir toplum için en hayırlı ev, içinde yetim olup da yetime iyilik edilen evdir. Müslüman bir toplum için en şerli ev ise, içinde yetim olup da bu yetime kötülük yapılan evdir.”⁴³

Hız. Peygamber (sav) yetimlerle ilgilenmek konusunda şöyle buyurmuştur;

“İbn Abbâs’dan (ra) şöyle bir rivâyet gelmiştir: Rasûlullah (sav) buyurmuştur ki: “Müslümanlar arasında kim yetimi kollarsa, yemesine, içmesine ve giydiklerine onu da ortak ederse, Allah da Cennetine onu mutlaka koyacaktır. Ancak günahlardan affedilmeyecek olanlarından birisini işlemiş ise, o başka.”⁴⁴

Hız. Peygamber (sav) yetim malından tasarruf etmek konusunda şöyle buyurmuştur;

“Babasından ve dedesinden Amr b. Şuayb (r.a) şöyle bir rivayeti nakletmiştir: Bir adam Rasûlullah’a (s.a.v) gelerek şöyle sormuştur: “Ben hiç malı ve mülkü olmayan bir fakirim, fakat bir yetimin vasisiyim. Ne yapmalıyım?” Rasûlullah (sav) ona cevaben: “Yetimin malından israf etmemek şartıyla yiyebilirsin. Fakat saçıp savurma ve kendi üzerine de geçirme.” buyurdu.”⁴⁵

Yine başka bir rivayette Hız. Peygamber (sav) yetim malından yemek konusuna değinmiştir. “Ebu Hureyre’den (ra) şöyle bir rivayet gelmiştir: Hız. Peygamber (sav): “Helak edici olan yedi şeyden sakınınız” buyurdu. Sahabeler Peygamber Efendimiz’e (sav) sordular: ‘Bu yedi şey nedir ya Rasulallah?’ Peygamberimiz de (sav): “Allah’a şirk koşturmak, sihir yapmak, Allah’ın haram kıldığı bir cana kıymak (haklı öldürülen bundan müstesnadır), faiz kazancı yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında savaştan kaçmak, zinadan korunmuş olup hatırdan bile geçirmeyen mümin bir kadınlara zina iftirası atmak” buyurmuştur.”⁴⁶

Hız. Peygamber (sav) yetimlere sahip çıkılması konusunda önceliğin en yakın akrabalar olduğunu vurgulamıştır. “Bera İbnu’l Azib’in (ra) anlattığına göre: Peygamber Efendimiz (sav) Zilkade ayında umre için yola çıkmıştı. Fakat Mekkeliler, Peygamberimiz’in (sav) Mekke’ye girmesine izin vermediler. Hız. Peygamber de, gelecek yıl üç gün kalmak üzere tekrar gelmek, silahları da torbalara koyarak Mekke’ye girmek, orada kalan ailelerden kendisi ile birlikte Mekke’yi terk etmeyi isteyen çıksa bile kimseyi beraberine almamak, ashabından ise Mekke’de kalmak isteyen birileri olursa da kimseye engel olmamak şartlarında Mekkeliler ile anlaşmıştı. Hız. Peygamber gelecek yıl Mekke’ye gitti. Anlaştığı vakit dolunca da Mekkeliler Hız. Ali’ye gelip: “Muhammed’e söyle! Burayı terk etsin, süresi doldu!” dediler. Peygamber Efendimiz de (sav) yola koyulacaktı ki, Hız. Hamza’nın kızı (r.anha) peşine takıldı ve Peygamber Efendimiz’e (sav) şöyle seslendi: “Ey amcam, ey amcam!” bu esnada Hız. Ali (ra) onu alıp elinden tuttu ve eşi Hız. Fatıma’ya (r.anha): “Amcamın kızını yanına al!” dedi. Medine’ye gelince de Hız. Hamza’nın kızını (r.anha) yanına alma hususunda Hız. Ali, Hız. Zeyd ve Hız. Cafer (r.anhüm) fikir ayrılığına düştüler. Hız. Ali: “Ben onun üzerinde daha

⁴³ İbn Mâce, Edeb, 3679.

⁴⁴ Tirmizî, Birr ve Sila, 1917; Ebû Dâvûd, Edeb, 121.

⁴⁵ Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 2872; Nesâî, Vesâyâ, 3668; İbn Mâce, Vesâyâ, 2718.

⁴⁶ Buhârî, Vesâyâ, 2766; Müslim, İman, 145; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 2874; Nesâî, Vesâyâ, 3611.

fazla hak sahibiyim çünkü o benim amcamın kızıdır!” dedi. Hz. Cafer (ra) ise: “O hem benim de amcamın kızı, hem de teyzesi benim eşim!” diyordu. Hz. Zeyd de (ra): “O benim de kardeşimin kızıdır!”⁴⁷ diyordu. Peygamber Efendimiz (sav) o kızın teyzesinin yanına verilmesine karar verdi ve şöyle buyurdu: “*Teyze anne makamındadır!*” Hz. Ali (ra) şöyle seslendi: “Sen bendensin, ben de sendenim!”. Hz. Cafer de (ra) şöyle iltifat etti: “Senin yaradılış ve huyun bana benzemektedir.”. Hz. Zeyd de (ra): “Sen bizim hem kardeşimizsin, hem de mevlâmızsın!” buyurdu.”⁴⁸

Hadisi şerifte görüldüğü üzere Hz. Peygamber (sav) yetimin teyzesinin yanında olmasını daha uygun görmüştür. Çünkü Hz. Peygamber (sav) “*Teyze annenin makamındadır.*” diyerek yetimlerin bakımını üstlenmede akrabalığın öncelikli olduğunu dile getirmiştir.

E. Hz. Peygamber(sav) Sonrası Alınan Tedbirler

Hz. Peygamber (sav) sonrası dönemde yetimlerin durumu hakkında bilgi edinmek için Selçuklu dönemine bakmamız gerekir. Bu dönemde var olan ahi teşkilatları göze çarpmaktadır. Ahilik, insanların her yönden gelişmelerini yardımcı olan mesleki bir ahlak okuludur. Ahilik; ilim sahasında ilim öğrenmek, meslek hayatında sanat öğretmektir.⁴⁹

Aynı zamanda ahi teşkilatlarının kurmuş olduğu vakıf zaviyeler Anadolu insanının sığındığı ve huzur bulduğu mekânlar olmuştur. Tarihi süreç içinde vakıf kurumlarının ürettiği mal ve hizmet alanları camiler, mescitler, mektepler, kütüphaneler, darülacezeler, hastaneler, imaretler, kervansaraylar ve buna benzer daha birçok yapıları kurulmuştur. Bunun dışında dul kadın ve kimsesiz çocuklar için bakım evleri açmak, öksüz çocuklara sütanne bulmak, bayramlarda çocukları sevindirmek için top atmak, yoksul kızlara çeyiz hazırlamak, düğünleri yapmak gibi pek çok alanlarda hizmetleri olmuştur.⁵⁰

Osman Nuri Ergin ve arkadaşlarının ilk halk mektebi şeklinde isim verdiği Darüşşafaka, Osmanlı'nın son döneminden başlayarak günümüze kadar çok sayıda Müslüman yetim çocuğa hizmet vermiş bir müessese olmuştur.⁵¹

Osmanlı'nın son dönemlerinde artan savaşlar ve bunun neticesinde çok fazla çocuğun yetim kalmasından dolayı onları barındırmak, bakımlarını yapmak ve meslek edindirmek amaçlı Darüleytam'lar kurulmuştur. Cumhuriyet dönemine kadar hizmet vermişlerdir.⁵²

Hilal-i Ahmer Cemiyeti adıyla kurulan dernek ise günümüze kadar varlığını devam ettirmiş olup, toplum içinde sevgi ve şefkat duyguları uyandırarak

⁴⁷ Uluşal, *Kur'an'da Yetim Kavramı*, s. 16.

⁴⁸ Buhârî, Megâzi 43, Sulh 6; Ebû Davud, Talak 35; Tirmizî, Birr 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 98(hadis no:115).

⁴⁹ Aygül, *Yetim Öksüz ve Kimsesizlerin Eğitiminde Sünnetin Yeri*, s. 16.

⁵⁰ Mehmet Akgül, 'Sosyo-Kültürel Bir Kurum Olarak Vakıf Ve Dayanışma', *Diyanet İlim Dergi*, 1995 cilt: 31 sayı: 1, s. 105.

⁵¹ Aygül, *Yetim Öksüz ve Kimsesizlerin Eğitiminde Sünnetin Yeri*, s. 18.

⁵² Hidayet Y. Nuhaoğlu, 'Darüleytam' *DİA*, 1993, VIII, s. 521; Nesimi Yazıcı, 'Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler', *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XLVIII, sy. 1, 2007, s. 46.

toplumsal dayanışmayı sağlayan bir kurum olmuştur. Cephedeki yaralı askere, hasta ve kimsesiz muhtaç durumda olanlara gerekli yardımı ve bakımı sağlamayı amaç edinmiştir. Daha sonra ise Kızılay adını alarak hizmet alanını daha da genişleterek devam etmiştir.⁵³

Sonuç

Yetim konusu tarihten günümüze kadar süregelen bir mesele olup, yaşanan olaylar sebebiyle halen varlığını devam ettirmektedir. Babasını kaybeden çocuklar, dul kadınlar, zayıflar gibi kimseler yetim adı altında değerlendirilmektedir. Günümüzde ve tarihte yetim kimseler için çeşitli yardım kurumları açılmıştır. Fakat sadece yardım kurumlarıyla iş bitmemektedir. Biz insanlara düşen yani topluma düşen görev ise, onları hep bir elden kucaklayarak yanlarında olmaktır. Yetimlere maddi ve manevi destek olmak bizim insanlık görevimizin bir parçasıdır.

H. Peygamber yetimlerin bulunduğu evin en hayırlı ev olduğu müjdesini vererek bize bir örnek olmuştur. Allah ayeti kerimesinde yetim hakkını yememeyi ve yetimi ezmemeyi emretmiştir. H. Peygamber sonrası yapılan uygulamalar ise yetimleri himaye etmeye yönelik sosyal yardımlaşma kurumlarının açılmasıdır. Bu bağlamda Darüleytam ve Darüşşafaka kurulmuştur.

Sosyal yardım kurumları yetim çocukların evlendirilmesi, bakımı gibi birçok ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Fakat burada topluma düşen görevler de bulunmaktadır. İşte bunu yapacak olan toplumun bireyleri yetimleri küçümsemeyip, onlara yardım elini uzatarak, haklarını koruyarak topluma yararlı birey oluşturmayı amaçlamalıdır. Ancak bu şekilde daha sağlıklı bireyler yetişip, toplumun mensupları da refah ve huzur içinde yaşar.

Yetimleri dış dünyanın savunmasızlığından kurtarmak için yapılan sosyal yardım kurumları onlara uzanan bir el olmuştur. Ve cahiliye döneminde yapılan uygulamalar yetimlerin haklarını ezerken İslam'ın getirdiği çizgi bize kulluk görevimizi öğretmiş ve başkasının hakkını korumayı, haksızlıklara "dur" demeyi emretmiştir. Yetimlerin hakkına sahip çıkarsak, İslam'ın bize gösterdiği düsturlar hayatımızı şekillendirmede yardımcı olur. İşte bize bu düsturu gösteren Rabbimize şükürler olsun.

Kaynakça / Reference

Ağırman, Cemal; "Fert Ve Toplumun Yetim Ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VII, S. 2, 2007, s. 10-11.

Ahmed B. Hanbel, Ebu Abdillan, *El-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Akgül, Mehmet, 'Sosyo-Kültürel Bir Kurum Olarak Vakıf Ve Dayanışma', *Diyanet İlim Dergisi*, 1995, Cilt: 31, Sayı: 1, s. 105.

⁵³ Yazıcı, 'Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler', s. 46; Mesut Çapa, "Kızılay", *DİA*, 2002, XXV, s. 544.

- Altuntaş, Halil; "Kuran Ve Sünnet Perspektifiyle Yetimler Ve Öksüzler", *IV. Din Şurası Tebliğ Ve Müzakereleri*, Ankara, 2009.
- Arı, Abdüsselam, "Yetim", *DİA*, 2013, XXXXIII, s. 501-503.
- Aygül, Hümeýra; *Yetim Öksüz Ve Kimsesizlerin Eğitiminde Sünnetin Yeri(Basılmamış Seminer)*, Erzincan, 2014.
- Ayral, Mehmet Şirin; *Kuran'ın Yetimlere Bakış Açısı(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed B. İsmail, *El-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Canan, İbrahim, Kütübi Sitte Muhtasarı Terceme ve Şerhi, Akçağ Yayınları, İstanbul, 2016.
- Çağrı, Mustafa, "Merhamet", *DİA*, 2014, XXIX, 184-185.
- Çapa, Mesut, "Kızılay", *DİA*, 2002, XXV, 544-546.
- Ebu Davud, Süleyman B. İshak B. Eş'as B. Beşir B. Şidad El-Ezdi Es-Sicistani, *Sünen-İ Ebu Davud*, Şamil Yayınları, İstanbul, 2017.
- En-Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed B. Şuayb B. Ali El-Horasani, *Sünenü's Suğra El-Mücteba*, Nşr. Halep: Mektebetü'l Matbua'ti'l İslamiyye, 1406/1986.
- Er-Râzî, Zeyn-Ü Ed-Din Ebu Abdillâh Muhammed B. Ebu Bekr B. Abdulkadir El-Hanefi, *Muhtaru's-Sihah*, Nşr. Yusuf Eş-Şeyh Muhammed, Beyrut: Mektebetü'l Asriyye, 1420/1999.
- Ersoy, Mehmet Akif, Safahat, Sütun Yayınları, İstanbul, 2011.
- Eski, Nurullah; *Hak Ve Sorumlulukları Bakımından İslam Hukukunda Yetimler(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.
- Eskicioğlu, Osman, "Fakir", *DİA*, 1995, XII, 129-131.
- Et-Tirmizi, Muhammed B. İsa, *Es-Sünen*, Terc. Abdullah Parlıyan, Konya Kitapçılık, Konya, 2008.
- Hâkim En-Neysaburi, Ebu Abdillâh El-Hâkim Muhammed B. Abdillâh B. Muhammed B. Hamdevih B. Numan B. Hâkim Ed-Dabi, *El-Müstedrek Ale's Sahihayn*, Thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Nşr. Beyrut: Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1411/1990.
- İbni Mace, Ebu Abdillâh Muhammed B. Yezid B. El-Kazvini, *Es-Sünen*, I-II, İstanbul, 1981.
- İbni Manzur, Muhammed B. Mükerrrem B. Manzur, *Lisanu'l Arab*, I-XV, Beyrut, Daru's Sadr, 1414.
- Köksal, Mehmet Asım, *İslam Tarihi*, İstanbul, 2011.
- Müslim, Ebu'l Hüseyin B. Haccac, El-Kuşeyri En-Nisaburi, *El-Cami'u's-Sahih*, I-III, İstanbul, 1981.
- Nuhaoğlu, Hidayet, "Darüleytam", *DİA*, 1993, VIII, 521-522.

Seyyid Kutup, *Fi Zilali'l Kur'an Tefsiri*, Çevr. Bekir Karlığa/Hakkı Şengüler. M. Emin Saraç, Ankara, Birleşik Yayıncılık, 2012.

Uluşal, Neşet; *Kur'an'da Yetim Kavramı*, İstanbul, 2006.

Yazıcı, Nesimi; *Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XLVIII, sy. I, 2007, s. 1-46.

Zebidi, Muhibbu'd-Din Ahmed B. Ahmed B. Abdi'l-Latif, *Tacu'l-Arus*, Mısır, Daru'l Hidaye, H.1306.